

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่งทั้งของชีวิตและสังคม คือ การศึกษาซึ่งเป็นรากฐานส่งเสริมความเจริญมั่นคงเกือบทุกอย่างในบุคคลและประเทศชาติ¹ แต่เมื่อกำหนดถึงสภาพแวดล้อมทาง เศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วแล้ว จะเห็นว่า "มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐจะต้องคิดค้นหาทาง เลือกและวิธีการใหม่ ๆ ในส่วนที่เกี่ยวกับเนื้อหาสาระและกระบวนการ เรียนรู้อยู่เสมอ เพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาอันเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสภาพสังคมและ เศรษฐกิจของประเทศ"² จำเป็นต้องปรับปรุงแผนการศึกษาให้สนองต่อความต้องการและการเปลี่ยนแปลงในสังคมที่เป็นอยู่ ปัจจุบันในปีพุทธศักราช 2520 สภาการศึกษาแห่งชาติจึง เสนอแผนการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2520 เพื่อใช้เป็นแนวทางการจัดการศึกษาของรัฐ³ แทนแผนการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2503 ซึ่งเป็นการ เปลี่ยนโฉมหน้าการศึกษาอย่างแท้จริง⁴ กล่าวคือ เป็นการ เปลี่ยนทั้งจุดมุ่งหมาย หลักสูตร หนังสือแบบเรียน ตลอดจนปรัชญาการศึกษา ดังข้อความตอนหนึ่ง

¹สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, "ปฏิรูปการศึกษาแห่งชาติ," วารสารสภาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับพิเศษ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, 2518: ไม่ปรากฏเลขหน้า)

²คณะกรรมการวางแผนพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา, การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศูนย์การทหารราบ, 2518), หน้า 111.

³สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, "แผนการศึกษา," วารสารการศึกษาแห่งชาติ 11 (เมษายน - พฤษภาคม 2520): 11.

⁴ธีรศักดิ์ อัครบวร, จุดหมายการศึกษาไทย (กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์, 2520), หน้า 62.

ที่เป็นสาระสำคัญของคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษาว่า

ด้วยการพิจารณาวิถีคนุชย์ในธรรมชาติและสังคมจากอดีตถึงปัจจุบัน และด้วยการยอมรับความผันแปรตามเหตุตามปัจจัยของกาลสมัย การศึกษาของไทยก็จำต้องปฏิรูปลักษณะ ปฏิรูปวิธีการ เช่น ให้ความเสมอภาคทางการศึกษา ให้ระบบการศึกษาเป็นระบบ เปิดมากขึ้น ยืดหยุ่นขึ้น ให้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนรู้ เพื่อสนองความมุ่งหมายของการศึกษาของแต่ละระดับแต่ละประเภทโดยให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายของการศึกษาคามแนวทางที่พึงประสงค์ และให้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงบทบาทฐานะของครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เป็นมุ่งกำลังในการปฏิรูปการศึกษา เป็นต้น⁵

ถือได้ว่าเป็นการเริ่มศักราชใหม่ของจุดมุ่งหมายการศึกษาไทยสมัยปัจจุบัน⁶ ดังที่มีการประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นในปี พ.ศ. 2521 ส่วนหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายนั้นประกาศใช้ในปี พ.ศ. 2524⁷ สำหรับการศึกษาในระดับอุดมศึกษาซึ่งเป็นการศึกษาขั้นสูงสุด เมื่อการศึกษาขั้นต้นๆ เปลี่ยนหมดก็เปลี่ยนตาม เป็นธรรมดา⁸ นั่นคือปัจจุบันได้มีการเร่งพัฒนาการศึกษาทุกระดับและทุกประเภทให้เหมาะสมกับสภาพที่เป็นจริงของประเทศ " เพื่อให้การศึกษาเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต มุ่งสร้าง เสริมคุณภาพของพลเมืองให้สามารถดำรงชีวิตและทำประโยชน์แก่สังคม โดยเน้นการศึกษาเพื่อสร้าง เสริมความอยู่รอดปลอดภัย ความมั่นคงและความผาสุกร่วมกันในสังคม เป็นประการสำคัญ"⁹ ดังนั้นการศึกษาคงไม่ใช่การ

⁵ คณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา, การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม; หน้า 3-4.

⁶ อิศักดิ์ อัครบวร, จุดหมายการศึกษาไทย, หน้า 62.

⁷ กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายพุทธศักราช 2524 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2525), หน้าคำนำ.

⁸ อิศักดิ์ อัครบวร, จุดมุ่งหมายการศึกษาไทย, หน้า 63.

⁹ แผนการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2520 (กรุงเทพมหานคร: อักษรบัณฑิต, 2520), หน้า 1.

หาความรู้และการหาข้อมูลเท่านั้น แต่จะต้องมีความหมายกว้างไปอีก "การศึกษานั้นต้องตีความหมายกันอย่างกว้างขวางที่สุดในเรื่องการดำเนินงานที่ต่อเนื่องกัน และมีเจตนาแน่วแน่โดยมุ่งที่จะเสริมสร้างความรู้ พัฒนาความคิด สึกฝนและปรับปรุงชีวิตมนุษย์ให้ดีขึ้นทุก ๆ ด้านจนตลอดชีวิต"¹⁰ ด้วยเหตุนี้หลังจากมีการประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2520 เป็นต้นมา จึงได้มีนักวิชาการหลายท่าน เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาไว้หลายแนวคิด เพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพ อาทิเช่น

สิปปนนท์ เกตุทัต ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับทิศทางใหม่ของการศึกษาไว้ว่า

การศึกษาไม่มุ่งพัฒนาเฉพาะ เอกัตบุคคลเท่านั้น แต่จะต้องมุ่งพัฒนาบุคคลและสังคมควบคู่กันไป ไม่มุ่งเฉพาะถ่ายทอดความรู้ความคิดและทักษะที่สะสมมาโดยบรรพบุรุษเท่านั้น แต่จะต้องมุ่งให้ค้นคว้าปรับปรุงหาความรู้ความคิดใหม่ ๆ ไม่เพียงพัฒนามัญญาความรู้หรือพัฒนาสมอง เท่านั้น แต่จะต้องก่อให้เกิดความเจริญทางร่างกายและจิตใจด้วยให้ เหมาะสมกับการศึกษา เพื่อชีวิตและสังคม¹¹

นิพนธ์ ศศิธร ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการศึกษา เพื่อพัฒนามนุษย์และการพัฒนาการศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไว้ว่า

การพัฒนามนุษย์มุ่งให้คน เป็นคนมีเหตุผล มีระเบียบวินัย มีสติปัญญา มีความสามารถและพร้อมที่จะทำงาน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือ สร้างงานใหม่มนุษย์ที่พร้อมและสามารถในการทำงานแล้วมีงานทำและหางานได้ดียิ่งขึ้นตลอดเวลา ส่วนการจัดการศึกษาที่ถูกต้องมีความหมายสำคัญ คือ การศึกษาจากชีวิตต้องมีความสัมพันธ์แท้จริงกับการศึกษาคามหลักสูตร หลักสูตร คือสาระที่จะต้องเรียนรู้เป็นศิวการ สร้างอุปนิสัยสันดาน¹²

¹⁰ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, บทวิพากษ์เกี่ยวกับรายงานการศึกษาเพื่อชีวิต (กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี, 2521), หน้า 2.

¹¹ สิปปนนท์ เกตุทัต, "ทิศทางของการศึกษาไทย," สภาการศึกษาแห่งชาติ (กุมภาพันธ์ - มีนาคม 2521): 6.

¹² นิพนธ์ ศศิธร, "การศึกษาเพื่อพัฒนาประเทศไทย," วารสารการศึกษา 16 (กรกฎาคม - สิงหาคม 2523): 4.

สุน อมรวิวัฒน์ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาในแง่ของการพัฒนาชีวิตไว้ว่า

การศึกษา คือ เครื่องมือและกระบวนการต่อเนื่องที่ช่วยให้มนุษย์มีความเจริญ
งอกงาม ปรับตัวได้ ดำเนินชีวิตที่ดีและมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่พึงประสงค์
มนุษย์เรียนรู้ได้ คิดได้ ทำได้และแก้ปัญหาได้ เพราะมนุษย์ได้รับการศึกษา
การศึกษากับชีวิตจึงเป็นเหมือนเส้นใย 2 เส้น พันรวมกันเป็นเกลียวแน่นสนิท
ต่าง เอื้ออำนวยประโยชน์แก่กันและมีผลกระทบต่อกันตลอดเวลา¹³

ระพี สาคริก ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาที่จะสะท้อนให้เห็นพื้นฐานความมี
คุณภาพอันแท้จริงของชีวิตมนุษย์ นั่นคือ การรู้ตนเองไว้ว่า

บรรยากาศการศึกษาที่เปิดโอกาสให้คนไทยมีอิสระในการแสดงออกทั้งโดยแนวคิด
และวิธีปฏิบัติ ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ มีผลในการพัฒนาคุณภาพของจิตเพื่อการรู้ตนเอง
ซึ่งเป็นรากฐานของการนำไปสู่การรู้คน และสิ่งทั้งหลายภายนอกตนเอง ด้วยการ
ทำงานที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ งานศิลปะและงานที่เกี่ยวข้องกับสังคม อันมี
ธรรมชาติของมนุษย์ เป็นพื้นฐานมาใช้ เป็น เครื่องมือหรือสื่อแสดงออก¹⁴

ประเวศ วะสี ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษาว่าน่าจะมีหลักการ
ที่สำคัญคือ

1. สร้างการศึกษาที่สอดคล้องกับ เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ การจัดการ
ศึกษาคงส่งเสริมให้ชุมชน เชื่อมโยงสิ่งเหล่านี้ ได้แก่ จิตใจ เทคโนโลยีที่
เหมาะสม ธรรมชาติแวดล้อม การพึ่งตนเองทาง เศรษฐกิจ และการเข้าร่วม
จัดการศึกษา เป็นต้น จะทำให้มนุษย์และสิ่งแวดล้อมอยู่ร่วมกันอย่างสันติ
2. พัฒนาศักยภาพทางปัญญาของคน ซึ่งต้อง เน้นการสร้างครูอาจารย์ที่มี
ศักยภาพทางปัญญา
3. การศึกษาเพื่อลดความเห็นแก่ตัว¹⁵

¹³สุน อมรวิวัฒน์, "การปรับปรุงหลักสูตรประถมศึกษาเพื่อคุณภาพของคนไทย
ในทศวรรษหน้า," สารพัฒนาหลักสูตร 31 (ตุลาคม 2527): 3.

¹⁴ระพี สาคริก, "พื้นฐานการศึกษาอยู่ที่ไหน," วารสารการศึกษาแห่งชาติ
19 (เมษายน - พฤษภาคม 2528): 148-150.

¹⁵ประเวศ วะสี, "การปฏิรูปการศึกษา," วิทยากร 85 (พฤศจิกายน
2530): 28.

ถ้าพิจารณาแนวคิด เกี่ยวกับการศึกษาที่ยกมากล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าตั้งแต่ สภาการศึกษาแห่งชาติเสนอแผนการศึกษาแห่งชาติในปี พ.ศ. 2520 จนถึง ปี พ.ศ. 2530 ได้มีนักวิชาการแสดงแนวคิด ความเชื่อ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของไทยมา โดยตลอด แนวคิดและความเชื่อของนักวิชาการ เหล่านี้ย่อมมาจากความเชื่อพื้นฐานหรือปรัชญาของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ ซึ่งย่อมมีความหลากหลายแตกต่างกันไป แต่จุดมุ่งหมาย ของทุกแนวคิดมีเป้าหมายเดียวกัน คือ มุ่งพัฒนาการศึกษาอันเป็น เครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ และสังคม โดยการวางหลักการเหตุผล จุดมุ่งหมายแนวทางดำเนินการทางการศึกษาให้ บรรลุจุดประสงค์ เพื่อพัฒนาชีวิตมนุษย์และปรับปรุงสังคมให้ดีขึ้นทุก ๆ ด้าน ความเชื่อและ แนวคิดที่แสดงออกทางสื่อต่าง ๆ หรือการสัมมนาที่เกี่ยวกับการศึกษานั้น เป็นสิ่งที่มีคุณค่าน่ารับฟัง และน่านำมาพิจารณาวิเคราะห์ เพราะแนวคิดหรือความเชื่อเหล่านี้ก็คือ ปรัชญาการศึกษาของแต่ละคนนั่นเอง ซึ่งจริง ๆ แล้ว "ปรัชญาการศึกษาเป็นตัวอย่างหนึ่งในการก่อให้เกิด แนวคิด หลักการหรือแนวปฏิบัติ ซึ่งจะมีการเคลื่อนไหว การเปลี่ยนแปลงหรือปฏิรูป การศึกษาได้อย่างดี"¹⁶ นอกจากนั้นปรัชญาการศึกษายังช่วยวางรูปแบบให้การศึกษ ช่วยสร้างภาพรวมที่สมบูรณ์และกลมกลืนให้กับ เป้าหมายทางการศึกษา¹⁷ นับตั้งแต่การกำหนด จุดมุ่งหมาย หลักสูตรการเรียนการสอน ปัญหาเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ ตลอดจน ความต้องการของสังคม¹⁸ เป็นการชี้ชัดแล้วว่า ปรัชญาการศึกษาหรือแนวคิดของนักวิชาการ ที่มีต่อการศึกษามีคุณค่าต่อการพัฒนาการศึกษาของชาติหลายประการ อาจกล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

1. ช่วยในการตั้งคำถามที่ลึกซึ้ง หรือการตั้งข้อสงสัยต่อแนวคิดและกิจกรรม ต่าง ๆ ทางการศึกษา
2. ช่วยให้เกิดความ เข้าใจต่อแนวคิดและกิจกรรมทางการศึกษาที่เป็นอยู่ ชัดเจนขึ้น

¹⁶สาโรช บัวศรี, "ปรัชญาการศึกษาในประเทศไทย" ใน จุดยืนและทิศทาง การศึกษาไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, 2518), หน้า 3.

¹⁷ศีกดา ปรากฏ์ประทานพร, ปรัชญาการศึกษาฉบับพื้นฐาน (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2526), หน้า 38.

¹⁸บรรจง จันทรสา, ปรัชญาการศึกษา (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช, 2522), หน้า 24.

3. ช่วยขจัดความไม่สอดคล้องหรือความขัดแย้ง ในวงการศึกษา
4. ช่วยให้ภาพรวมหรือมองเห็นภาพของการศึกษาทั้งหมด
5. ช่วยเสนอแนวคิดและแนวทางใหม่ ๆ ให้กับวงการศึกษา¹⁹

อย่างไรก็ตามแหล่งที่เป็นศูนย์รวมแนวคิดของนักวิชาการที่สำคัญอีกแหล่งก็คือ เอกสาร การสัมมนาทางวิชาการระดับชาติ ซึ่งเป็นการรวบรวมแนวคิดและความพยายามของนักวิชาการ ที่แสดงออกอย่างอิสระในการที่จะพัฒนาการศึกษาของชาติ เพราะ "การสัมมนาเป็นการประชุม ความหัวข้อที่ได้กำหนดไว้ มีการอภิปรายกันอย่างเสรีในระหว่างผู้เข้าร่วมประชุมซึ่ง เป็นผู้ ประสบปัญหาาร่วมกัน มีการสรุปผลว่าที่ประชุมนั้นมีข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาใด อย่างไร บ้าง"²⁰ โดยมีจุดประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อช่วย เหลือในการแก้ปัญหาาร่วมกันและหาแนวทางที่เป็นไปได้
2. เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน
3. เพื่อการ เรียนรู้และได้รับประโยชน์จากการแก้ปัญหาาร่วมกัน²¹

นอกจากการสัมมนาจะเป็นประโยชน์แก่ผู้เข้าร่วมสัมมนาโดยตรงแล้ว ผลของการ สัมมนายัง เป็นประโยชน์แก่บุคคลและสถาบันอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องนำเอาข้อเสนอแนะไปปรับใช้กับ ปัญหาที่มีอยู่²² โดยเฉพาะการสัมมนาระดับชาติ ซึ่งมีการเชิญ "นักวิชาการ วิทยากรผู้ทรง คุณวุฒิ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือวางแผนพัฒนาประเทศและผู้สนใจสภาพและ

¹⁹ไพฑูริย์ ลินลาร์คน์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น (กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529), หน้า 44-45.

²⁰กรมวิชาการ, ประมวลศัพท์บัญญัติทางวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (กรุงเทพมหานคร: แผนกการพิมพ์วิทยาลัยครูสวนสุนันทา, 2508), หน้า 78.

²¹อำไพ สุจริตกุล, "การประชุมสัมมนา." เอกสารในการสัมมนาเรื่องแนวคิด และแนวปฏิบัติทางการศึกษา เสนอที่ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 11 มกราคม 2521. (อัครสำเนา)

²²มังกร ชัยชนะคารา, "เทคนิคการสัมมนา," จันทร์เกษม (มกราคม - กุมภาพันธ์ 2516): 29.

ปัญหาาร่วมกัน"²³ โดยการนำความรู้และประสบการณ์มาอภิปราย เพื่อร่วมกันแก้ปัญหา²⁴ หรือมีการ เสริมความรู้รูปแบบต่าง ๆ ที่ใช้ในการสัมมนา เช่น การบรรยาย การประชุม กลุ่มย่อย การระดมสมอง เป็นต้น²⁵ อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาขึ้นในด้านการศึกษา สังคม และ เศรษฐกิจ ภายหลังการสัมมนาจะมีการจัดทำ เอกสารประมวล เรื่องราวที่เกี่ยวข้องและ แนวคิดที่ได้จากการสัมมนา "หรือสรุปสาระสำคัญและแนวคิดที่มีคุณค่า ตลอดจนข้อ เสนอแนะ จากการอภิปราย การบรรยายการประชุมกลุ่ม การระดมความคิดและบทความของผู้เข้า ร่วมการสัมมนา อันจะเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้หรือการอ้างอิงและ เผยแพร่"²⁶

จะ เห็นได้ว่า เอกสารการสัมมนาระดับชาติเป็นข้อมูลทางวิชาการที่มีคุณค่าทางการ ศึกษาและน่าสนใจที่จะนำมาศึกษาวิเคราะห์ตีความ เพื่อให้ทราบถึงแนวคิด ความ เชื่อ เกี่ยวกับการจัดการศึกษาของชาติว่าควรจะเป็นไปในรูปแบบใดจึงจะเหมาะสมสอดคล้องกับ ลักษณะของสังคมไทยและสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคปัจจุบันและอนาคต ผู้วิจัย จึงสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาจาก เอกสารการสัมมนาระดับชาติ โดย เฉพาะระหว่างปี พ.ศ. 2520 - 2530 ซึ่งเป็นช่วง เวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงการศึกษา ที่สำคัญดังกล่าวมาแล้วในคอนค้น ๆ และยังเป็นช่วงที่กำลังแสวงหาแนวทางหรือปรัชญาการศึกษา ที่เหมาะสมกับสังคมไทยในปัจจุบันและอนาคต

²³ ชม ภูมิภาค, "การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์." เอกสารในการสัมมนาเรื่องการ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์กับการวางแผนพัฒนาการศึกษา เสนอที่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 7 พฤศจิกายน 2523. (อัครสำเนา)

²⁴ รัตนา ศุภกิจสวัสดิ์ และ คณะ, ประมวลศัพท์ครุศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า 206.

²⁵ มังกร ชัยชนะดารา, "เทคนิคการสัมมนา." หน้า 38-40.

²⁶ อาทรร ชม เห็นชอบ, "คำนำ" เอกสารในการสัมมนาเรื่องการพัฒนาบริการ แนะแนวอาชีพในสถาบันอุดมศึกษา เสนอที่ ทบวงมหาวิทยาลัย 16-19 กันยายน 2528. (อัครสำเนา)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาจาก เอกสารการสัมมนาทางวิชาการ ระดับชาติ ระหว่างปีพุทธศักราช 2520-2530

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้จะทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จาก เนื้อหาสาระในเอกสารการสัมมนาทางวิชาการระดับชาติ ระหว่างพุทธศักราช 2520-2530 ไม่ว่าจะอยู่ในรูปของการบรรยายการสนทนา การอภิปราย การระดมความคิด การประชุมกลุ่ม บทความหรืออื่น ๆ ในท่านองนี้

ในกรณีที่เป็นเพียงรายงานผลการวิจัยหรือโครงการต่าง ๆ หรือการสรุปผลการสัมมนา แต่ละครั้งที่จัดพิมพ์เป็นส่วนหนึ่งของเอกสารการสัมมนา จะไม่นำมาพิจารณาตีความเพราะเป็นการรายงานผลของการนำไปปฏิบัติมาแล้ว ส่วนแนวคิดที่ได้จากการสรุปนั้นก็เข้าซ้อนหรือเสริมแนวคิดที่ได้จากผู้เข้าร่วมสัมมนาแต่ละท่านหรือแต่ละกลุ่ม

การวิเคราะห์จะจำแนกตามองค์ประกอบทางการศึกษา 5 ด้าน คือ จุดมุ่งหมาย การศึกษา หลักสูตร ผู้สอน ผู้เรียนและวิธีการจัดการเรียนการสอน

สำหรับปรัชญาการศึกษาที่นำมาวิเคราะห์ จะศึกษาจากปรัชญาการศึกษาซึ่งนักวิชาการ บัญญัติกล่าวถึง คือ สารัตถนิยม (Essentialism) นิรันดรนิยม (Perennialism) พัฒนาการนิยม (Progressivism) ปฏิรูปนิยม (Reconstructionism) อัจฉิภาวนิยม (Existentialism)²⁷ และปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธศาสนา (Buddhism)

ข้อตกลงเบื้องต้น

การวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาครั้งนี้จะทำการวิเคราะห์เนื้อหาสาระ ที่เป็นภาษาไทยภายในเอกสารการสัมมนาทางวิชาการระดับชาติ และเป็นการตีความแนวคิด เกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาจากองค์ประกอบทางการศึกษา 5 ด้าน

²⁷ บรรจง จันทรสา, ปรัชญาการศึกษา, หน้า 236-237.

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

แนวคิด หมายถึง ความเชื่อ ความคิด และหลักการที่เป็นข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาของผู้เข้าร่วมการสัมมนา ซึ่งปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรใน เอกสารการสัมมนาทางวิชาการระดับชาติ

เอกสาร หมายถึง หนังสือที่รายงานผลการสัมมนาทางวิชาการระดับชาติระหว่างปีพุทธศักราช 2520-2530

การสัมมนาทางวิชาการระดับชาติ หมายถึง การประชุมตามหัวข้อที่ได้กำหนดไว้จัดขึ้นโดยหน่วยงานที่มีบทบาทต่อการจัดการศึกษาของชาติ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนพัฒนาประเทศ หรือ เป็นแหล่งรวมของนักวิชาการทางการศึกษา ซึ่งได้มีการเชิญนักวิชาการและผู้ที่มีสนใจสภาพและปัญหาาร่วมกันประชุม ภายหลังจากการสัมมนาจะมีการจัดทำเอกสารของการประชุมนั้น

ปรัชญาการศึกษา หมายถึง แนวคิด ความเชื่อ ซึ่งเกิดจากความพยายามอย่างถึงถ้วน อย่างมีนิจิเคราะห์ โดยพิจารณาจากองค์ประกอบของการศึกษาทุกส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อให้ได้แนวคิดหลัก ในการจัดการศึกษาและนำมาใช้ประโยชน์แก่การปฏิบัติทางการศึกษา

สารัตถนิยม (Essentialism) หมายถึง ปรัชญาการศึกษาที่มีความเชื่อว่าการศึกษา คือ การอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมอันดีงามของสังคม ดังนั้นการศึกษาคงเน้นเนื้อหาวิชาการ สาระสำคัญต่าง ๆ และมรดกวัฒนธรรมของสังคม

นิรันตรนิยม (Perennialism) หมายถึง ปรัชญาการศึกษาที่มีความเชื่อว่าการศึกษา คือ การพัฒนาพลังทางเหตุผลให้บุคคลเป็นเลิศทางปัญญาและจริยธรรม ดังนั้นการศึกษาคงเน้นการพัฒนาทางด้านสติปัญญาและความมีเหตุผล

พัฒนาการนิยม (Progressivism) หมายถึง ปรัชญาการศึกษาที่มีความเชื่อว่าการศึกษา คือ การจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียนรู้จักปรับตัวเข้ากับสังคมได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นการศึกษาคงเน้นประสบการณ์ชีวิตและสังคมให้รู้จักการปรับตัวได้ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

ปฏิรูปนิยม (Reconstructionism) หมายถึง ปรัชญาการศึกษาที่มีความเชื่อว่าการศึกษาคือ เครื่องมือในการแก้ปัญหาและปฏิรูปสังคมใหม่ ดังนั้นการศึกษาคงเน้นการแก้ปัญหาและการปฏิรูปสังคม มองเห็นความสำคัญของสังคมมากกว่าบุคคล ใช้วิธีการประชาธิปไตยเพื่อสร้างสรรค์สังคมใหม่ในอนาคต

อัตถิภาวนิยม (Existentialism) หมายถึง ปรัชญาการศึกษาที่มีความเชื่อว่าการศึกษาคือ การให้เสรีภาพแก่บุคคลในการเลือก การค้นพบและการรู้จักตนเอง ดังนั้นการศึกษาคงเน้น เสรีภาพ ความรับผิดชอบและการมีวินัยในตนเอง

ปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธศาสนา (Buddhism) ปรัชญาการศึกษาที่มีความเชื่อว่าการศึกษาคือ การทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีจิตใจสูง มีอิสรภาพและสันติสุขอย่างแท้จริง ดังนั้นการศึกษาคงเน้นผู้เรียนให้รู้จักแก้ปัญหาหันทุกข์ หิงตนเองได้ มีความเจริญทั้งด้านความประพฤติ จิตใจ ปัญญา ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข มีอิสระ

นักวิชาการ หมายถึง นักคิด นักพัฒนา นักการศึกษา นอกจากนี้ยังรวมหมายถึง ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาที่สามารถให้แนวคิด ข้อเสนอแนะ ตลอดจนแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาได้ในประเด็นใดประเด็นหนึ่ง หรือหลายประเด็น ประกอบกัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบว่าองค์ประกอบทางการศึกษาด้านต่าง ๆ และปรัชญาการศึกษาลัทธิต่าง ๆ มีอย่างน้อยเพียงใดที่กำลังเป็นที่สนใจในขณะนั้น ซึ่งปรากฏในเอกสารการสัมมนา
2. เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายตัดสินใจวางแผนปรับปรุงและดำเนินงานการศึกษา ทำให้การศึกษามีแนวการจัดที่สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
3. เป็นแนวทางสำหรับทำการศึกษาค้นคว้าวิจัยต่อไป